

UVODNA REČ

Reedukatori psihomotorike uvek imaju na umu da je osnova individue telo: sva naša percepcija sveta zasnovana je na iskustvu tela, na isti način kao što je telo to koje nam omogućava da se izrazimo, bilo u odnosu na sebe same, bilo u odnosima sa drugima, bilo kroz akcije prema svetu. Fenomenologija tela je složena: mi posedujemo “društveno” telo, ono koje nas predstavlja u svetu, koje omogućava drugima da nas prepoznaju i identifikuju; posedujemo “iskustveno” telo, koje nam pruža osećaj identiteta; imamo mentalnu sliku tela, kao njegovu unutrašnju reprezentaciju.

Reedukacija psihomotorike, kao klinički i terapijski pristup osobi preko akcija vezanih za telo, usmerena je upravo na ovu složenost [1]. Njena osnovna premisa i njen prvenstveni cilj sažimaju se na jedinstvenom stavu: da je potpuno integrisana svest o sopstvenom telu od suštinskog značaja za razvoj funkcionalnog selfa i pozitivnog doživljaja sebe samog [2]. Kada kažemo da je namenjena tretmanu psihomotornih funkcija (ili funkcija psihomotorike), tu podrazumevamo i motorne i mentalne; ipak, ona nije prevashodno ni direktno usmerena na delotvornost same motorike, niti bilo kog posebnog oblika kognitivnih smetnji, već predstavlja opšti pristup koji koristi sve mogućnosti tela da se kreće, izrazi ili komunicira, sa ciljem restrukturiranja osobe u celini. Drugim rečima, cilj reedukatora nije toliko da se direktno konfrontira sa “simptomom”, koliko da izmeni uslove pod kojima se on javio, sve vreme imajući u vidu relacione aspekte doživljenog iskustva kao i preduzetih akcija.

Reedukacija, začeta Dipreovim (Dupre) konceptom psihomotorike početkom XX veka, u svoj razvoj je inkorporirala velika imena kao što su Ajuriaguerra, Subiran, Berges, Galifret-Grangeon, Zazzo, Santucci ili Stambak. Ona predstavlja u potpunosti sintetički pristup osobi, ali i poremećaju [3]. U okvirima ove celovitosti izdvajaju se četiri funkcionalna parametra psihomotorne organizacije koji se smatraju izvorom smetnji, definišući četiri “nivoa” na koje se usmerava intervencija [4]:

- Neuromotorna dimenzija (nivo) tiče se zavisnosti neuromotorne aktivnosti od tokova razvoja i sazrevanja kao što su razvoj tonusa, razvojna diferencijacija motorike i koordinacije ili geneza lateralizovanosti;
- Toničko-emocionalna (senzomotorna i afektivna) dimenzija obuhvata uticaje iskustva na kvalitet posturalnosti, intencionalnih gestova i formiranje telesne sheme od početka iskustvene razmene sa svetom;
- Kognitivna dimenzija predstavlja nivo koji obezbeđuje integraciju i postavljanje sveukupnih iskustava u okvire prostora, vremena i sopstvene telesnosti;
- Nivo/dimenzija formiranja identiteta subjekta odnosi se na doživljaj sebe u svetu koji se gradi kroz interakciju individue sa svojom porodičnom i društvenom sredinom.

Sa svojom posebnom osetljivošću za telesna ispoljavanja psihičkog, i negujući razvojni pristup, a sve vreme podržavajući lakoću u ophođenju sa sopstvenim telom, reedukacija psihomotorike najpre je indikovana u detinjstvu. Fokusirana na procese neuromotornog sazrevanja kod najmlađih, a vremensko-prostorne odnose kod starije dece i adolescenata, predstavlja tretman izbora kod dece: a) sa zaostajanjem ili disharmoničnošću psihomotornog razvoja; b) sa poremećajima regulacije tonusa, praktičke organizacije, lateralizovanosti ili "psihomotorne stabilnosti"; c) kod dece koje su stidljiva, inhibirana ili nespretna; kao i d) kod one sa poremećajima ponašanja ili vladanja [4]. Postupci reedukacije psihomotorike se primenjuju individualno, ili u manjim grupama, i obuhvataju raznovrsne metode, na primer, igre i ekspresivne aktivnosti, ritmičke aktivnosti, različite fizičke aktivnosti sa predmetima ili bez njih, tehnike relaksacije, uvežbavanje ekspresivnih tehnika i sl. [6-9].

Istovremeno, kao terapijski model (generalno) usmeren na prevenciju i tretman širokog spektra alteracija psihomotornog sazrevanja ili organizacije, reedukacija je primenljiva u svim životnim dobima, te u tretmanu poremećaja heterogenog porekla, na primer, kod problema pažnje [10,11], patologije ličnosti [3], intelektualnih, senzornih ili motornih deficita uopšte [12,13], hroničnog bola [3], imunodepresivne ili imunosupresivne patologije [13], tretmanu posledica kranio cerebralne traume [14], u starosti i tretmanu demencija [15], senzornih oštećenja [16] ili distonija vezanih za profesiju [17]; u ovim slučajevima, prvenstveno u okviru multidisciplinarnog pristupa tretmanu.

Osim u matičnoj Francuskoj, u kojoj je od 1974. utvrđena kao potpuno posebna profesija (nakon trogodišnjih studija stiče se diploma ekvivalentna, na primer, validaciji prvog ciklusa studija medicine, licenci psihologije, diplomi specijalne edukacije ili diplomi nastavnika fizičkog vaspitanja), reedukacija psihomotorike dobro je prihvaćena na severu Evrope (Belgija, Holandija, skandinavske zemlje), u Španiji, na istoku evropskog kontinenta, ali i u latinoameričkim zemljama. Kod nas je, angažovanjem i entuzijazmom Svetomira Bojanina, dečjeg neuropsihijatra i profesora neuropsihologije, začeta

već krajem šezdesetih godina prošlog veka, da bi od 1974. počeo sa radom prvi multidisciplinarni tim ovakve orijentacije (u okviru Bloka za razvojno doba Instituta za mentalno zdravlje), od 1975. bili organizovani seminari iz reedukacije psihomotorike, a od 1982. ona bila uvršćena u redovni nastavni program Defektološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu. Zahvaljujući profesoru Bojaninu i njegovim saradnicima, naročito Veroniki Išpanović, Tatjani Govedarci i Violici Povše Ivkić, sintetički pristup razvojnim poremećajima dečjeg doba danas se neguje u razvojnim savetovalištim širom zemlje, a reedukativni tretman mogu da ponude mnoge zdravstvene ustanove, vrtići ili škole. Ipak, Institut za mentalno zdravlje ostao je još uvek naš jedini centar za praktičnu obuku u ovoj oblasti.

Ovaj tematski broj "Psihijatrije danas" vođen je željom da se reedukacija psihomotorike i škola mišljenja na kojoj se ona zasniva prikažu i osvetle, na jednom mestu, iz što više različitih perspektiva. Tako su obuhvaćene opšte teme kao što je fenomenološko-egzistencijalistička analiza značaja pokreta i tretmana pokretom u formulisanju selfa [2], pogled na reedukaciju kao psihoterapijski metod [19], ili neuropsihološki pristup konceptima na kojima se ona zasniva [20]. Istraživanje Cecchinija i sar. [21] je jedan od danas sve brojnijih radova na polju neonatalne psihologije koji potvrđuju teorijske postavke o funkcionisanju toničko-emocionalne sprege i osvetljavaju njene rane korene. Obimna studija Povše Ivkić i sar. [22] nudi bitne podatke vezane za metodologiju dijagnostikovanja neurorazvojnih poremećaja u detinjstvu, i informacije na kojima se u praksi zasniva planiranje reedukativnog tretmana. Konačno (ali ne najmanje važno) u ovaj broj su uvršćeni detaljni prikaz individualno osmišljenog tretmana pokretom [23], kao i primer dijagnostičkog postupka koji se primenjuje kod dece sa pretpostavljenim neurokognitivnim smetnjama [24]. U članku Bojanina [2] mogu se naći i dragocene preporuke za kreiranje i primenu individualizovanih postupaka reedukacije psihomotorike. Interesantno je, takođe, uporediti koncepciju reedukacije psihomotorike kao proizvod francuske psihijatrijske škole, sa postulatima tretmana pokretom i plesom koji dominira u SAD, Velikoj Britaniji kao i Nemačkoj [2,23].

Pošto je "Psihijatrija danas", od samog početka, negovala otvoren stav u unapređenju reedukacije psihomotorike, ovde je ponuđen i izbor relevantnih, u ovom časopisu prethodno objavljenih članaka na ovu temu, kao i knjiga vezanih za reedukaciju dostupnih na našem jeziku (Tabela 1); zainteresovani čitalac može ga posmatrati kao "ekstenziju" ovog izdanja. Posle svega, a naročito iz ugla mnogih koji se reedukacijom bave u praksi, nadamo se da će u vremenu koje dolazi ova tema biti zastupljenija, a broj i afilijacija autora koji će o njoj pisati biti znatno širi no danas.

*Nadežda Krstić
Gost urednik*

Tabela 1. Reedukacija psihomotorike: preporučena literatura na srpskom jeziku

Naslov	Autor(i)	Izdavač/časopis
Reedukacija psihomotorike: Praktikum	Govedarica T.	IMZ, 2000.
Defektološka dijagnostika i timski rad u zdravstvenoj ustanovi	Povše Ivkić V.	Psihijatrija danas 1990, 22: 115-125.
Razvojne disharmonije	Išpanović Radojković V, Govedarica T, Krstić N.	Psihijatrija danas 1990, 22: 19-28.
Psihoterapijske intervencije i tretman dece ometene u psihofizičkom razvoju	Išpanović Radojković V, Govedarica T.	Psihijatrija danas 1989, 21: 157-163.
Reedukativni metod u psihijatriji razvojnog doba	Govedarica T, Povše Ivkić V.	Psihijatrija danas 1987, 19 (1-2).
Neuropsihologija razvojnog doba i opšti reedukativni metod	Bojanin S.	Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1986.
Nespretno dete: poremećaji praksije u detinjstvu	Išpanović Radojković V.	Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1986.
Razvoj doživljaja vremena i pojam vremena	Bojanin S.	Psihijatrija danas 1986, 18: 23-35.
Psihoterapijska relaksacija i otpori u dece	Išpanović Radojković V.	Psihijatrija danas 1985, 17: 341-347.
Reedukacija psihomotorike kao psihoterapijski metod u detinjstvu	Stefanović T, Išpanović Radojković V, Govedarica T.	Psihijatrija danas 1984, 16: 193-200.
Shema tela u dece sa razvojnim dispraksijama i disgnozijama	Nenezić Božinović B, Išpanović Radojković V, Stefanović T.	Psihijatrija danas 1984, 16: 200-207.
Psihomotorna reedukacija u tretmanu dece sa tikovima	Povše Ivkić V, Slavnić S, Bojanin S.	Psihijatrija danas 1984, 16: 207-214.

References

- Gazzano E. Educación Psicomotriz. Vol. 2. Madrid: Editorial Cincel, S. A.; 1984.
- Bojanin S. Reedukacija psihomotorike ili tretman pokretom. Psihijatrija danas, u štampi 2006.
- Coste J-C. La psychomotricite. Paris: Presses Univeristaires de France; 1977.
- Basquin M. La psychomotricite et son support. En: Richard J, Rubio L, editors. La therapie psychomotrice. Paris: Masson; 1995, p. 25-47.
- Gazzano E. Educación Psicomotriz. Vol. 1. Madrid: Editorial Cincel, S. A.; 1984.
- Bojanin S. Neuropsihologija razvojnog doba i opšti reedukativni metod. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva; 1986.
- Lawther J. The learning of physical skills. New York: Prentice-Hall, Inc.; 1983.
- Romano L. Rehabilitation. The psychomotor physical therapist in a pediatric service. Soins Pueric 1999; 187:24-26.
- Govedarica T. Reedukacija psihomotorike: praktikum. Beograd: Institut za mentalno zdravlje; 2000.
- Bricard C, Boidein F. Prescribing ritalin in combined modality management of hyperactivity with attention deficit. Encephale 2001; 27:435-43.

11. Soppelsa R, Gonzales F, Tan Ham A. Traitment specifique du trouble deficitaire de l'attention a l'adolescence. *Evolutions Psychomotrices* 1996; 31:17-25.
12. Poje J, Mosconi N, Schlanser G, Cognet G, Rinualdo JL, Casanova R, et al. Aider les élèves en difficulté à l'école élémentaire. *La Nouvelle Revue de l'ais* 2002; 17:11-110.
13. Coste-Zeitoun D, Pinton F, Barondiot C, Ducot B, Warszawski J, Billard C. Specific remedial therapy in a specialist unit: evaluation of 31 children with severe, specific language or reading disorders over one academic year. *Rev Neurol* 2005; 161:299-310.
14. DeMoortele V. Neuro-psycho-motricite: complementarite de la neuropsychologie et de la psychomotricite aupres de personnes victimes d'un traumatisme cranien grave. *Evolutions Psychomotrices* 1999; 43:29-35.
15. Israel L, Arnaud C, Boutrelle J, Hugonot R. Evaluation of the effects of psychomotor reeducation in aged patients with dementia. *Encephale* 1979; 5:269-84.
16. Borlon A, Genicot R, Vincken A. Psychomotricite de l'enfant mal voyant. *Bull Soc Belge Ophtalmol* 2001; 279:97-100.
17. Chamagne P. Functional dystonia in musicians: rehabilitation. *Hand Clin* 2003; 19:309-16.
18. Galliano JG. Evaluation informatisee en psychomotricite. *Evolutions Psychomotrices* 2003; 60:90-8.
19. Ispanović V. Reeducacija psihomotorike i relaksacija kao terapijske metode u dečjoj psihijatriji, *Psihijatrija danas*, u štampi 2006.
20. Krstić N. Reeducacija psihomotorije kao oblik neuropsihološke rehabilitacije. *Psihijatrija danas*, u štampi 2006.
21. Cecchini M, Lai C, Langher V. Can the presence of tactile communication affect the newborn's crying? *Psihijatrija danas*, u štampi 2006.
22. Povše Ivkić V, Tošković O, Krstić N. Defektološke i psihološke procedure u dijagnostici i evaluaciji tretmana: Šta zaista procenjujemo? *Psihijatrija danas*, u štampi 2006.
23. Kljajić J. Terapija pokretom i plesom deteta sa autizmom: prikaz slučaja. *Psihijatrija danas*, u štampi 2006.
24. Moreno M, Marjanović L, Aleksić O, Govedarica T, Povše Ivkić V. Timska procena razvojnog poremećaja kao putokaz za tretman: prikaz slučaja. *Psihijatrija danas*, u štampi 2006.

Nadežda KRSTIĆ, *dr sci, spec. med. psihologije*, vanredni profesor neuropsihologije na Fakultetu za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju Univerziteta u Beogradu, Institut za mentalno zdravlje u Beogradu.

Nadezda KRSTIC, Ph.D., Spec. in Medical Psychology; Associate Professor of Neuropsychology at the Faculty of Special Education and Rehabilitation, Belgrade University, Institute of Mental Health, Belgrade.

E-mail: nuk@eunet.yu